Minskar jämlikheten?

Att jämlikheten minskat och inkomstklyftorna ökat under den borgerliga regeringens tid, därom tycks råda stor enighet inom oppositionen, och inte heller regeringssidan tycks nämnvärt protestera mot påståendet. I början av sommaren kom det också en rapport från Statistiska Centralbyrån, SCB, som i varje fall i radioekot och några tidningar tolkades som att jämlikheten började minska och inkomstklyftorna öka redan under den socialdemokratiska regeringens tid mellan 1973 och 1976. Detta förvånade givetvis starkt några socialdemokratiska intervjuoffer.

Den som sitter på gärdsgården och lyssnar på den fördelningspolitiska debatten kan emellertid inte undgå att fundera över vad debatten egentligen handlar om och vad som egentligen avses med jämlikhet och förändringar i denna, även om vi som här begränsar diskussionen till att gälla inkomstfördelningens utveckling.

Ena dagen har jämlikheten minskat eftersom företagen beviljats stora subventioner eller reducerade arbetsgivaravgifter vilket förutsätts minska löneandelen av nationalinkomsten och öka kapitalandelen. Nästa dag har jämlikheten minskat på grund av regeringens skattepolitik vilken missgynnar de stora löntagargrupperna medan höglönegrupperna får det bättre. Tredje dagen är det devalveringspolitiken som bidrar till ökade klassklyftor, o s v.

I alla tre exemplen går det säkert att finna ett mått på jämlikhet (eller snarare på ojämlikhet) som visar att jämlikheten minskat, men det är långtifrån lika säkert att samma jämlikhetsmått kan användas i alla tre fallen med samma resultat. Har man väl bestämt sig för att använda ett enda mått på jämlikhet så kanske utvecklingen av detta mått visar att jämlikheten ökat i ena fallet men minskat i de två andra.

Det finns i själva verket inget enkelt och entydigt svar på om jämlikheten har minskat eller ökat under en tidsperiod. Det existerar nämligen ett mycket stort antal mått på skevheten i en inkomstfördelning och som utnyttjats i empiriska undersökningar både vid jämförelser över tiden och mellan olika länder.

Exempel på sådana mått är förhållandet mellan geometrisk genomsnittsinkomst och aritmetisk, förhållandet mellan harmonisk genomsnittsinkomst och aritmetisk, Paretos α, variationskoefficienten, Ginikoefficienten, Theils index, maximala utjämningsprocenten o s v. Alla dessa mått mäter olika saker. Exempelvis anger den maximala utjämningsprocenten hur stor del av samtliga inkomster som skulle behöva överföras från de bättre ställda till de sämre ställda för att alla skulle få lika stor inkomst.

Vissa av dessa ojämlikhetsmått är speciellt känsliga för förändringar i de lågavlönades situation, andra speciellt känsliga för förändringar i medelinkomsttagarnas eller de högavlönades situation. Om vi slumpvis plockar ut 20 av dessa mått på skevheten i inkomstfördelningen och utifrån dessa jämför jämlikheten i inkomstfördelningen i dag med jämlikheten för 10 år sedan så kanske vi finner att enligt 10 av måtten har vi fått en jämnare inkomstfördelning medan jämlikheten har minskat enligt de 10 övriga. Ur fördelningspolitisk synvinkel är således valet av jämlikhetsmått ingalunda ointressant utan helt centralt för de slutsatser som kan dras om de fördelningspolitiska ambitionernas måluppfyllelse.

Till detta skall läggas alla de övriga problem som är förknippade med mätning av förändringar i inkomstfördelningen, och som till en del har diskuterats i tidigare artiklar i Ekonomisk Debatt. (Se t ex Blomquist, Ekonomisk Debatt 1977:6.) Är jämlikheten en fråga om fördelning över individer eller över hushåll? Gäller det per år eller över livscykeln? Gäller det fördelning-

en av inkomster eller konsumtion?

Inte heller förefaller det helt klart om det är den personliga eller den funktionella inkomstfördelningen som tillmäts betydelse. Det kan mycket väl tänkas att devalveringarna har bidragit till en jämnare personlig inkomstfördelning i betydelsen att hushåll eller individer i de lägsta inkomstgrupperna ökat sin andel på grund av ökad sysselsättning samtidigt som förändringarna i den funktionella inkomstfördelningen har inneburit att löneandelen minskat och kapitalandelen ökat. Det kan således föreligga en direkt målkonflikt mellan målsättningar om en viss funktionell inkomstfördelning, dvs förhållande mellan löneandel och kapitalandel av nationalinkomsten, och målsättningar om en viss personlig inkomstfördelning. Den solidariska lönepolitiken kan mycket väl tänkas ha bidragit till att reducera löneandelen samtidigt som den minskat inkomstklyftorna.

I SCB:s ovannämnda undersökning redovisas vissa aspekter på inkomstfördelningens utveckling för olika hushållstyper mellan 1973 och 1976. Hushållen har indelats i decilgrupper dvs 10 grupper där den första decilen omfattar de 10% av hushållen som har de lägsta inkomsterna medan den tionde decilen omfattar de 10% av hushållen som har de högsta inkomsterna. När det gäller förändring i disponibel inkomst mellan 1973 och 1976 har för samtliga hushåll höginkomsttagarna (nionde och tionde decilen) fått en minskad andel av inkomsterna under perioden medan övriga deciler fått oförändrad eller ökad andel. För hushåll i åldersgruppen 20–64 år har en ännu mera markerad omfördelning skett. De 5 första decilerna som alltså omfattar de 50% av hushållen med de lägsta inkomsterna har alla ökat sin andel medan de övriga minskat. För barnhushållen har däremot den första decilen ökat sin andel, den andra och tredje minskat. Den fjärde till åttonde har ökat svagt medan den nionde och tionde decilen har fått minskade andelar. Radioekots tolkning att jämlikheten har minskat under denna tidsperiod förefaller inte helt självklar!

Lennart Hjalmarsson